

Ur *Fjärde Internationalen* 2/1992

Paul Le Blanc

Lenin, Rosa Luxemburg & det revolutionära partiet

Bland de främsta företrädarna för den revolutionära marxistiska rörelsen under nittonhundratalet framträder Rosa Luxemburg och Vladimir Iljij Lenin. Främst i ledet för den ryska socialismens vänsterflygel, bildade Lenin en bolsjevikisk (majoritets) fraktion inom det Ryska socialdemokratiska arbetarpartiet (RSDAP) 1903. 1912 bröt sig bolsjevikerna ur och bildade ett distinkt revolutionärt arbetarparti som – fem år senare – visade vad det gick för genom att leda världens första socialistiska revolution.

Rosa Luxemburg var under samma period en central ledare inom vänsterflygeln inom både den polska och tyska socialistiska rörelsen.

Hon var under hela sin revolutionära levnad ansluten till Kungadömet Polen och Litauens socialdemokrati (SDKPiL) och i landsflykt från hemlandet Polen ett klart skinande ljus i det massomfattande Tyska socialdemokratiska partiet (SPD).

Hon var den mest framstående kritikern av den teoretiska revisionism och praktiska reformism som urgröpte den tyska arbetarrörelsen.

Liksom Lenin analyserade hon klarsynt imperialismen och var en kompromisslös motståndare till första världskriget. Kort innan hon och Karl Liebknecht mördades under det misslyckade upproret 1919, var Luxemburg en av grundarna av det Tyska kommunistpartiet.¹

På senare år har Luxemburgs kritik 1904 mot Lenins uppfattning i frågan om den revolutionära organisationen hamnat i fokus. Standardtolkningar av Luxemburgs kritik har fått henne att ”påvisa de byråkratiska tendenser som ligger inneboende i Lenins uppfattning, där hon talar om den oundvikliga strypningen av det individuella initiativet i en sådan organisation”.

Detta är den tolkning som den tidigare tyske kommunisten Franz Borkenau framför i sin anti-kommunistiska klassiker *World Communism* (Världskommunismen), utgiven 1938.

”Där Lenin, i stället för att sätta sin tillit till den proletära revolutionen, ställt sina förhoppningar till en centraliserad grupp under hans egen ledning /.../ fortsatte Luxemburg nästan ensam att tro på arbetarklassen. /.../ Massorna får inte beordras av någon ‘ofelbar’ centralkommitté. De måste dra lärdomar av sina egna erfarenheter, av sina egna misstag. Revolutionen måste vara följden av en ökad politisk förståelse. Hon trodde, för att uttrycka sig kortfattat, på arbetarmassornas spontanitet.”²

Denna tolkning har fått spridning inom ett vitt politiskt spektrum – bland antikommunistiska korstågsfarare från det kalla kriget, bland moderata reformistiska socialister, och till och med bland många av dem som betraktar sig själva som revolutionära motståndare till kapitalismen.

¹ För att få en heltäckande politisk biografi över Lenin, rekommenderas följande tre böcker, som helst bör läsas i en följd: Leo Trotskij, [Den unge Lenin](#), Bokförlaget Aldus/Bonniers, Stockholm 1970; Nadezjda Krupskaja, [Lenin](#), Progress Moskva/Arbetarkultur Stockholm, Moskva 1976; Moshe Lewin, [Lenins sista strid](#), Almqvist & Wiksell Förlag, Malmö 1968. Den bästa biografien över Rosa Luxemburg är fortfarande hennes kamrats, Paul Frölich: *Rosa Luxemburg, Her Life and Work*, Monthly Review Press, New York 1972; se även Norman Geras, *The Legacy of Rosa Luxemburg*, Verso, London 1983.

Tillägg: Sedan Le Blanc skrev denna artikel har han även skrivit *Lenin and the Revolutionary Party*, Humanity Books, 1990 och 1993, där Lenins syn på partiet diskuteras mycket grundligt och i sitt historiska sammanhang [finns i svensk översättning: [Lenin och det revolutionära partiet](#)].

² Franz Borkenau, *World Communism*, Ann Arbor, University of Michigan Press, 1962, ss 45, 141.

Men det är en myt som inte bara fördunklar Lenins politik, utan också Luxemburgs. Den gör till och med de verkliga insikter som finns i hennes kritik av Lenins uppfattning otydligare. Det är bara om vi hugger bort all förvanskande och romantiserande bråte som vi kan förmå förstå dessa två revolutionärer, i synnerhet deras uppfattningar om den avgörande frågan hur revolutionärer bör organisera sig för att slåss för socialismens sak.

Luxemburg och den polska rörelsen

De vanligaste generaliseringarna om Luxemburgs motstånd mot den organisatoriska centralismen ifrågasätts så snart som vi – till skillnad från de flesta kommentatorer – riktar uppmärksamheten på den roll hon spelade i den polska revolutionära rörelsen, framför allt under åren 1903 till 1913.

I Polen var revolutionärerna – till skillnad från Tyskland, men liksom i Ryssland – tvingade att verka underjordiskt. Den polska organisation hon deltog i var knappast ”luxemburgianer” på det frihetliga sätt begreppet vanligen används.

”Socialdemokratin i Polen och Litauen, vilken hon ledde, var, om någonting, ännu mer centraliserad och ännu mer skoningslös mot dem inom partiets led som avvek från partiets linje, än bolsjevikerna under Lenins ledning”, skrev den amerikanske socialisten Max Shachtman 1938.

Utan pardon

Den kunnige, före detta anarkisten Max Nomad är ännu tydligare:

”Hon var också hatad av en del framstående medlemmar inom hennes eget polska marxistiska parti, vilka hon utan pardon uteslöt ur organisationen när de vågade opponera sig mot hennes uppfattning – trots att det var känt att kritikerna hade en majoritet av de underjordiskt verkande medlemmarna bakom sig.”

Nyligen kommenterade den belgiske trotskisten Ernest Mandel:

”Faktum är att Rosa, samtidigt som hon kritiserade Lenin, var fullt upptagen med att bygga upp ett centraliserat (man kan säga övercentraliserat) illegalt parti i Polen, och förde fraktionsstrider mot minoriteterna åtminstone på samma ’hårda’ (och kanske ännu hårdare) sätt som Lenin. Detta glöms ofta bort i analysen av kontroversen mellan Lenin och Luxemburg om organisationen, och frågan förtjänar större uppmärksamhet.”³

En tolkning av de händelser som åsyftats i dessa bedömningar finns i Peter Nettls biografi *Rosa Luxemburg*. Nettle hävdar att ”Rosa Luxemburg själv inte var direkt inblandad”, i själva verket ”hade hon inget att skaffa med” och ”ogillade” de hårda organisatoriska metoder som, enligt Nettle, hennes nära kamrat Leo Jogiches bar huvudansvaret för.⁴

En nyligen genomförd studie gör det svårt att godta Nettls tolkning. Även om Jogiches (vars partinamn var Tyszka) verkligen var en central ledare i SDKPiL, har Robert Blobaum dokumenterat att ”samtidigt som Ryszkas anspråk på politisk hegemoni inom SDKPiL är väldokumenterad och inte går att förneka, måste man ändå kunna skilja mellan det förespeglade och verkligheten. Sanningen är att Tyszka saknade den nödvändiga politiska basen bland medlemmarna för att kunna förverkliga sina ambitioner.”

³ Max Shachtman, ”Lenin and Luxemburg”, *New International*, maj 1938, s 144 [på svenska: [Lenin och Rosa Luxemburg](#)]. Max Nomad, *Aspects of Revolt*, New York, Noonday Press, 1961, s 264; Ernest Mandel, brev till författaren, 14 maj 1986.

⁴ Peter Nettle, *Rosa Luxemburg*, London, Oxford University Press, 1969, ss 344, 353.

Feliks Dzerzjinskij

Den centrala organisatören var Feliks Dzerzjinskij, en uppriktig och hängiven revolutionär vars talang ledde till att han efter bolsjevikrevolutionen blev ledare för den sovjetiska hemliga polisen, tjekan. Men åren dessförinnan spelade han en roll som träffande beskrivits så här:

”Som inspiratör till den ständigt växande organisatoriska apparaten, och som den dominerande företrädaren för SDKPiLs verkställande organ, översatte Dzerzjinskij Luxemburgs uppfattning – så som den tolkats av Tyszka – till en mer lättsmält form av politisk handling.”

En medlem av den oppositionella fraktionen kommenterade bittert 1904 att ”triumviratet Tyszka, Luxemburg och Dzerzjinskij gör vad de vill utan att komma överens om det med de övriga medlemmarna”.⁵

Dzerzjinskij var fast besluten att, med sina egna ord, bygga ”en ny sorts organisation där den enda rättigheten var att arbeta, att utföra utlandskommitténs [där Luxemburgs perspektiv var förhärskande] instruktioner, att skola sig, att sprida litteraturen osv. Denna sektion skall inte ha någon röst eller någon representationsrätt inom partiet; dess syfte är helt enkelt att bli socialdemokratisk och att lyda utlandskommitténs minsta vink.”

Denna uppfattning om organisationen, som rättfärdigades som nödvändig och ändamålsenlig mot bakgrund av förtrycket i Polen, utnyttjades för att bärga hem segern för ”luxemburggruppens” politiska inriktning inom SDKPiL. Blobaum skriver:

”Genom att säkra segern för Luxemburg och Tyszka över emigrantmotståndarna, hade Dzerzjinskij infört en organisatorisk nydaning som skulle förändra partiets framträdande. Genom att sätta sig själv i ledningen för partiorganen – i utrikeskommittén, i partistyrelsen och i redaktionen för *Czerwony sztander* – koncentrerade Dzerzjinskij ansenlig makt i sina egna händer, vilket påskyndade centraliseringen av hela organisationen.”

Blobaum antyder att allt detta skedde med ”Luxemburgs välsignelse” och att hon ”var medveten om sin fraktions tacksamhetsskuld till Dzerzjinskij och öste lovord över hans arbete i ett gratulationsbrev.”⁶

Blobaum argumenterar övertygande för att Dzerzjinskij inte var intresserad av makt, för maktens egen skull, och att han faktiskt var för ett kollektivt ledarskap tillsammans med Luxemburg och Jogiches.

Outtröttligt

Genom att kanalisera sin kreativa energi i ett outtröttligt organisationsarbete, var hans mål att omsätta ”luxemburgismens” världsåskådning – av Blobaum identifierad som ”betoningen av maximalistiska krav, en avvisande attityd gentemot icke-proletära skikt inom befolkningen, ett orubbligt motstånd mot att Polen under några som helst villkor blev självständigt, att det territoriella partiarbetet stod i motsättning till det nationella – i praktisk handling, att gjuta liv i det genom en sammanhängande organisation”.

Blobaum betonar att Dzerzjinskij var ”en polsk revolutionär” inom den ”internationalistiska” flygeln,” en sann troende på marxismen som den uttolkades av Rosa Luxemburg; betecknande nog var det hennes porträtt som flera år senare tittade ner på honom på hans kontor i Ljubjanka (tjekans högkvarter) i Moskva”.⁷

⁵ Robert Blobaum, *Feliks Dzierzynski and the SDKPiL: A Study of the Origins of Polish Communism*, New York, Columbia University Press, 1984, ss 4, 5, 103.

⁶ Nettl, a. a., s 181; Blobaum a. a., ss 89, 104, 85, 254.

⁷ Blobaum, a. a. ss 112-113, 146, 201, 226, 231.

Inte heller kan vi utgå ifrån att Luxemburg var så djupt indragen i andra frågor att hon svävade i okunnighet om Dzerzjinskis handlingar. 1905 fick hon möjlighet att komma in i Polen och Ryssland där de två revolutionära ledarna samarbetade i harmoni.

Under perioden efter nederlaget för 1905 års revolution, tänkte Dzerzjinskij ”inte tolerera några som helst försök till organiserad opposition gentemot Zarzad Glownys [partistyrelsen inom SDKPiL] och han förbereddes sig dessutom... på att ta till alla till buds stående medel för att undanröja denna opposition.”

Detta resulterade 1911-12 i en sprängning av partiet i vilken Luxemburg spelade en framträdande roll.

En aspekt av denna var ”Radek-fallet”, i vilket dissidenten Karl Radek inte bara skulle uteslutas från den polska socialistiska rörelsen utan också från den tyska. Luxemburg var djupt indragen i denna sorgliga och tvivelaktiga affär.⁸

Det är värt att notera att Lenin, även om han själv var en ”outsider”, en utomstående, själv sympatiserade med de oppositionellas politik och organisatoriska rättigheter under affären.

Luxemburgs kritik

Faktum kvarstår emellertid att Luxemburgs framför allt agerade inom den tyska socialdemokratin. Hennes polemik 1904 i *Den ryska socialdemokratins organisationsfrågor* är mer än blott en kritik av Lenins *Ett steg framåt, två steg tillbaka*.

Den ryska socialdemokratins organisationsfrågor publicerades i den tyska marxistiska teoretiska tidskriften *Die Neue Zeit* och introducerades med följande redaktionella kommentar:

”Följande skrift behandlar de ryska villkoren, men de organisationsfrågor den behandlar är också viktiga för den tyska socialdemokratin. Detta äger sin giltighet, inte bara på grund av den stora internationella betydelse vårt ryska broderparti har, utan även på liknande organisationsfrågor som för närvarande rör vårt eget parti.”⁹

Tyskland och Ryssland

Om vi inte ser den betydelse som de *tyska* förhållandena spelade för Luxemburgs kritik, kommer vi inte att kunna förstå vad hon verkligt menade.

De djupgående skillnaderna mellan verkligheten i Tyskland och Ryssland har övertygande beskrivits av Max Shachtman:

”De ’yrkesrevolutionärer’ som Luxemburg mötte i Tyskland var inte som i Ryssland de radikala verktygen för att samla lösa och utspridda lokala organisationer, förena dem i ett nationellt parti genomsyrat av en fast marxistisk ideologi och befriat från de opportunistiska föreställningarna om ren och skär facklig verksamhet. Tvärtom. I Tyskland var de ”professionella” karriärister, konservativa fackföreningsbyråkrater, härskare över det förstelnade partimaskineriet, reformistiska parlamentariker, hela den besättning som slutligen lyckades beröva rörelsen dess inre kraft... Lenins ”centralism” skapade ett parti som visade sig kunna leda de ryska massorna till en segerrik revolution; den ”centralism” som Luxemburg såg växa i den tyska socialdemokratin blev en konservativ kraft och slutade med en rad katastrofer för proletariatet.”¹⁰

Det är också värt att notera att samtidigt som Lenin under denna period tenderade att idealisera den tyska socialdemokratiska modellen (även om han omedvetet avgränsade sig

⁸ Blobaum, a. a., ss 150-151, 164, 203, 205, 208.

⁹ Rosa Luxemburg, *Selected Political Writings*, red. Dick Howard, New York, Monthly Review Press, 1971, s 283.

¹⁰ Shachtman, a. a. s 143.

ifrån den) eftersom den utifrån såg ut att vara en den marxistiska ortodoxins bålverk, var Luxemburg redan oerhört medveten om dess brister (även om hon inte helt lyckades formulera dem).

Luxemburgs artikel har naturligtvis en betydelse som sträcker sig utanför det tyska sammanhanget. Just det sätt hon närmar sig problemet har en universell genklang även i våra dagar:

”Dels har vi massan – och dels massans historiska mål som ligger utanför det rådande samhället. Dels har vi den dagliga kampen – och dels den sociala revolutionen. Det är under sådana dialektiska motsättningar som den socialdemokratiska rörelsen arbetar. Det visar sig, att denna rörelse avancerar bäst genom att hålla en kurs emellan de båda faror som ständigt hotar den. Den ena faran är masskaraktärens försvinnande – den andra att den överger sitt mål. Den ena att den går tillbaka och blir en sekt – den andra faran är att den blir en borgerlig, socialreformistisk rörelse.”¹¹

Allvetande

Luxemburg fortsätter kritiken av Lenin för en ”ängslig strävan att upprätta den allvetande och allsmåttiga centralkommitténs förmyndarskap”¹² för att skydda den ryska arbetarrörelsen från opportunism.

Hon hävdar också att ”opportunismen [tycks] vara ett resultat av och en oundviklig fas i arbetarrörelsens historiska utveckling” och att ”sådana faror bara kan övervinnas av rörelsen själv – och då med hjälp av den marxistiska teorin, men först efter att dessa faror blivit påtagliga.”¹³

Häri ligger en komplex argumentation som är mycket rikare än den uttolkning som t ex Franz Borkenau för fram.

Faktum kvarstår att hela argumentationen förs fram i polemik gentemot Lenins uppfattning. 1904 förstod Rosa Luxemburg ännu inte till fullo vad Lenins uppfattning innebar. Delvis berodde detta på att hon, i likhet med de flesta andra kunniga marxister utanför Ryssland påverkades av Lenins mensjevnikiska motståndare (d v s de flesta av de mest välkända ryska marxisterna: Plechanov, Axelrod, Zaslutij, Deutsch, Martov, Potresov, Trotskij o s v).

För att bättre kunna värdera Luxemburgs kritik måste vi undersöka de omständigheter under vilka splittringen inom den ryska rörelsen ägde rum.

Ryssland

På det Ryska socialdemokratiska arbetarpartiets andra kongress 1903, den kongress som resulterade i splittringen mellan bolsjeviker och mensjeviker, försökte inte Lenin formulera någon ”leninistisk” doktrin om ”en ny sorts parti”. Begreppet *leninism* var vid denna tid inget annat än ett fraktionellt epitet som Lenin och hans anhängare fick. De uppfattade helt enkelt sig själva som de mest konsistenta försvararna av den traditionella partiuppfattning som var gemensam för marxister i Ryssland och övriga världen.

Inte ens Pavel Axelrod, en socialistisk veteran på den mensjevnikiska sidan i splittringen, trodde att det fanns några ”klara, definierade skillnader vare sig när det gäller principer eller taktik”, och att det inte fanns några principiella skillnader i organisatoriska frågor när det gäller ”centralism, eller demokrati, autonomi etc.” Det handlade snarare om olika åsikter om

¹¹ Rosa Luxemburg, *Masstrejk, parti och revolution; Två uppsatser om arbetarrörelsens organisationsformer 1904-06*. Arkiv, Lund u å. s 126. [[Den ryska socialdemokratins organisationsfrågor](#)]

¹² A. a. s 128.

¹³ A. a. s 127.

”tillämpningen eller utövandet av de organisatoriska principerna... [vilka] vi alla har godtagit”.¹⁴

Med tiden *blev* de långtgående politiska skillnaderna mellan bolsjevikerna och mensjevikerna uppenbara, men Lenin blev medveten om dessa först sedan 1904 skrivit sitt bidrag till diskussionen om splittringen, *Ett steg framåt, två steg tillbaka*. Orsakerna till splittringen var invecklade och komplexa.

Politiska idéer uppbärs av politiska organisationer och politiska organisationer består av människor. Vi får inte förlora det samspel eller växelverkan som sker mellan politiska principer och människor ur sikte, när vi försöker omfatta den livfulla verklighet som en organisations liv och utveckling uppvisar. RSDAPs kongress 1903 är en klassisk illustration till detta.

Alla kände varandra

”Alla kände dessutom varandra”, skrev Lenins hustru Nadezjda Krupskaja, ”inte bara som partiarbetare, utan även personligen. Här fanns ett helt nät av personliga sympatier och antipatier. Ju närmare valet kom desto mer ansträngd blev atmosfären.”¹⁵

Trots denna utveckling betraktade Lenin den stundande kongressen ur den ”professionella revolutionärens” synvinkel, fast besluten att ställa politiska principer och organisatorisk sammanhållning ovan rena personliga faktorer; han ville att detta skulle vara fallet inte bara inom hela RSDAP, utan även inom den inflytelserika strömning, associerad med tidningen *Iskra*, som han ingick i.

I synnerhet inom ledningen för Iskraströmningen – däribland Plechanov, Axelrod, Zasulitj, Martov, Potresov och Lenin själv, d v s tidningens redaktion – hade relationerna en ”familjär karaktär” utmärkt av ”smärtsamma, utdragna, hopplösa gräl... vilka ofta upprepades och som *i månader* gjorde det omöjligt för oss att arbeta”.

Uppfattningen om att personliga gräl skulle dominera över politiska ställningstaganden och att en politik som påverkade hela organisationen skulle få sin lösning genom ”uppgörelser bland oss själva” inom ”den gamla familjeredaktionen” var oacceptabel för Lenin.

Han ville tillförsäkra att ”inom partiet, på dess formella grunder, genom att *allt* underkastades reglerna”, en sådan situation skulle bli ”fullkomligt omöjlig, såväl juridiskt som moraliskt”.¹⁶

Vald redaktion

För att påskynda denna utveckling gjorde Lenin klart att han skulle kräva att *Iskras* redaktion skulle *väljas* på partikongressen 1903, och även att han skulle föreslå att redaktionen skulle minska antalet medlemmar från sex till tre – Plechanov, Martov och han själv. De tre hade gjort merparten av skriv- och redaktionsarbetet och var och en representerade en särskild del av ledningen för RSDAP; det faktum att det var tre och inte sex redaktionsmedlemmar garanterade att alla oavgjorda dödlägen i omröstningarna förhindrades genom en majoritetsröst.

Lenin förklarade senare för Potresov:

”Jag betraktar denna trio som den *enda* praktiskt fungerande, den *enda* som är kapabel att utgöra en officiell institution, i stället för ett organ baserat på överseende och tröghet, den *enda* som kan utgöra ett verkligt centrum, i vilket varje medlem, jag upprepar, alltid kommer att uttala och för-

¹⁴ Neil Harding, *Lenin's Political Thought*, Vol 1, s 195, St. Martin's Press, New York 1975

¹⁵ Nadezjda Krupskaja, a. a., s 91.

¹⁶ A. a., s 87

svara sin ståndpunkt inom partiet, och *intet mer*, utan hänsyn till personliga motiv, alla ställnings-taganden och överväganden när det gäller anledningar till missnöje, resignationer o s v.”¹⁷

Här kan vi se att Lenin inte hade några invändningar mot *politiska* meningsskiljaktigheter som uppstod inom partiet och bland dess ledare, att han i själva verket förväntade sig att alla kamrater alltid skulle ”uttala och försvara sina [särskiljande] åsikter”. Men han ville se allmänt accepterade ”praktiskt fungerande” organisatoriska regler, och undanröja ”personliga motiv” som en avgörande faktor i partilivet.

En annan aspekt av denna ståndpunkt kan ses i Lenins uppfattning om partikongressen, levande beskrivet av Krupskaja:

”Hela sitt liv – ända till slutet – betraktade han partikongresser som någonting oerhört betydelsefullt. Han ansåg att partikongressen var den högsta instansen, där allt personligt måste kastas överbord, där inget fick döljas och där allt måste sägas öppet. Iljitjs förberedde sig särskilt omsorgsfullt till partikongresserna, tänkte särskilt noggrant igenom sina tal till dem.”¹⁸

Emotionell och psykologisk

Samtidigt som alla på RSDAPs andra partikongress i allmänhet instämde i dessa organisatoriska principer, chockerades emellertid många av den radikala tillämpning av dem som Lenin föreslog. Historikern Neil Harding har noterat:

”Det Lenin inte tog med i beräkningen var den oerhörda emotionella och psykologiska smärta detta ledde till för Axelrod och Zaslutj i synnerhet. Tidigare under debatten om första paragrafen [som handlade om medlemskapet], hade Plechanov öppet förlöjligat Axelrods invändningar mot Lenins formuleringar, och öst öppet förakt över den man, som under så lång tid varit hans vän och som varit så oerhört beroende av honom. Nu blev dödsstöten att beröva honom all den prestige som han så väl hade behövt inför rörelsen och ett erkännande för den livslånga hengivelsen. Det samma gällde i stora drag Zaslutj och Potresov... Martov skyndade till deras försvar, eftersom de tidigare stött honom och kategoriskt vägrat att delta i den redaktion som icke desto mindre godkändes av majoriteten.”¹⁹

Krupskaja drog sig senare till minnes:

”Många var beredda att skylla på Plechanovs otaktiska uppträdande, Lenins ‘ursinnighet’ och ‘äregirighet’, Pavlovitjs insinuationer och den orättvisa attityden mot Zaslutj och Axelrod – och de förenade sig med de förörrättade. De upptäckte inte det väsentliga eftersom de såg till personligheterna...”²⁰

”Och det väsentliga var att kamraterna kring Lenin hade en mer allvarlig attityd till de principer vilka de ville förverkliga vad som än hände och med vilka de ville genomsyra hela det praktiska arbetet; den andra gruppen var mer småborgerligt betonad, den var böjd för kompromisser, för eftergifter i principiella frågor och tog större hänsyn till personligheterna.”²¹

Efter kongressen skrev Lenin till en bekymrad kamrat:

”Det sägs att ‘pretorianerna’ kastade ut människor på grund av skvalleraktiga anklagelser om opportunist, att de baktalade och förflyttade människor o s v. Det är bara tomt prat, resultatet av ett inbillat missnöje, ingenting annat. Ingen, absolut ingen, hade ‘baktalat’ honom eller förflyttats, förhindrats från att delta i arbetet. En eller annan förflyttades från det *centrala organet* – är det en

¹⁷ Lenin, *Collected Works*, vol 34, s 166. [Brevet daterat 13 september 1903]

¹⁸ Krupskaja, a. a., s 89.

¹⁹ Harding, a.a., ss 193-194.

²⁰ Le Blanc utelämnar följande mening: ”Bland dem var även Trotskij, som blivit en ursinnig motståndare till Lenin”. Ö.a.

²¹ Krupskaja, a. a. s 94.

förolämpning? Skall partiet slitas i stycken för det? Skall en teori om [Lenins] hypercentralism grundas på detta? Kan man tala om ett järnhårt styre o s v utifrån detta?”²²

Flitigt upprepats

Trots Lenins plågade invändningar, är detta just vad som sagts och som så flitigt upprepats av hans mensjevnikiska motståndare. De organiserade en häftig kampanj för att förhindra RSDAPs aktiviteter till dess att kongressens beslut revs upp. Plechanov övergav bolsjevikerna och Lenin själv tvingades bort från *Iskras* redaktion.²³

Lenin började organisera en bolsjevikisk fraktion kring de organisatoriska perspektiv han vunnit gehör för på kongressen 1903, och han skrev *Ett steg framåt, två steg tillbaka* för att förklara vad som hade hänt och för att klargöra de omstridda organisationsfrågorna.

Det var här som Rosa Luxemburg utmanade Lenin, i en essä som mer påverkats av de prestigebetonade mensjevikerna än av Lenins faktiska politik.

Luxemburgs kritik och Lenins svar

Mycket av Luxemburgs polemik mot Lenin består av tolkningar som inte håller måttet om man ser till fakta. Detta framstår klart om vi går igenom den punkt för punkt samtidigt som vi jämför med Lenins i allmänhet negligerade svar till henne.

Luxemburg skriver att *Ett steg framåt, två steg tillbaka* ”är en metodisk framställning av idéer som framförs av ultracentralisterna i den ryska rörelsen. Den ståndpunkt som i denna bok förs fram med ojämförlig styrka och logik, är den skoningslösa centralismen.”²⁴

Lenin beklagar sig över att Luxemburgs artikel

”inte ger läsaren kännedom om min bok, utan i någonting annat... Kamrat Luxemburg säger, t ex att min bok är ett klart och detaljerat uttryck för ‘skoningslös centralism’. Kamrat Luxemburg antar sålunda att jag försvarar en organisationsform gentemot en annan. Men det stämmer faktiskt inte. Från första till sista sidan i min bok försvarar jag de elementära principerna hos vilket upptänkligt partisystem som helst: Min bok behandlar inte skillnaderna mellan ett organisationssystem och ett annat, utan hur vilket system som helst kan upprätthållas, kritiseras och korrigeras i enlighet med partiets idé.”²⁵

Luxemburg skriver:

”Lenins tes är att partiets centralkommitté måste få privilegiet att utnämna alla lokala partikommittéer. Den ska ha rätt att förordna verkställande organ i alla lokalavdelningar, från Genève till Liège, från Tomsk till Irkutsk. Den ska också ha rätt att påtvinga alla dessa sina egna färdiga regler och stadgar.”²⁶

Lenin svarar:

”Så är det faktiskt inte. Vilka mina åsikter är i denna fråga kan visas av de skriftliga utkastet till partistadgar som jag har lagt fram. I detta utkast finns ingenting om någon rätt att organisera de lokala partikommittéerna. Den rätten infördes i partistadgarna av den kommission som valdes av [1903 års] partikongress för att anpassa dem, och kongressen antog kommissionens skrivningar... I

²² Lenin, *Collected Works*, vol 34, s 161. [Brev till Alexandra Kalmykova, daterat 7 september 1903 – *Red ann*]

²³ Detta besannas även i den pro-mensjevnikiska historieskrivningen av Israel Getzler, Martov: *A Political Biography of a Russian Social Democrat*, se ss 83, 88-89, Cambridge University Press, Cambridge 1967.

²⁴ Luxemburg, *Masstrejk...* s 106. [[Den ryska socialdemokratins organisationsfrågor](#)]

²⁵ Lenin, *Collected Works*, vol 7, s 472. [[Svar av N. Lenin till Rosa Luxemburg](#), skrivet i slutet av september 1904. – *Red ann*]

²⁶ Luxemburg, *Masstrejk...* s 106.

denna kommission som gav centralkommittén rätten att organisera de lokala partiorganisationerna, var det mina motståndare som hade övertaget.”²⁷

Två principer

Luxemburg svarar:

”Lenin bygger sin centralism på följande två principer: 1) Alla partiorgan skall in i minsta detalj blint underkasta sig partistyrelsen, som ensam har att tänka, leda och besluta. 2) Kärnan av organiserade revolutionärer skall omsorgsfullt skiljas från sin sociala och revolutionära miljö. En sådan typ av centralism är enbart ett överflyttande av blanquismens organisationsprinciper till den socialdemokratiska arbetarklassens massrörelse.”²⁸

Blanquism, uppkallad efter 1800-tals-revolutionären Auguste Blanqui, var en icke-marxistisk uppfattning om revolutionen, där revolutionen skulle genomföras av små revolutionära eliters sammansvärjningar i stället för av en självmedveten arbetarklass. Lenin svarade:

”Hon har blandat ihop försvaret av en specifik punkt som rör ett särskilt moment i stadgarna (i försvaret av den var jag alls inte benhård, för jag gjorde inga invändningar under plenarsessionen mot det tilläggförslag som kommissionen lade fram) med försvaret av tesen (verkligt ultra-centralistisk, eller hur?) att de stadgar som antas av en partikongress måste gälla till dess de ändrats på en efterföljande kongress. Den tesen (en ‘verkligt blanquistisk’, vilket läsaren redan lätt insett) försvarade jag verkligen ‘benhårt’ i min bok. Kamrat Luxemburg säger att enligt min uppfattning är ‘centralkommittén den enda aktiva kärnan inom partiet’. Detta är inte heller fallet. Jag har aldrig förespråkade någon sådan uppfattning.”

Splittringen 1903

Han fortsatte med att lägga fram en kortfattad sammanfattning av vad han ansåg att splittringen 1903 gällde:

”Vår kontrovers har huvudsakligen gällt huruvida centralkommittén och de centrala partiorganen borde representera majoritetsuppfattningen på partikongressen eller inte. Om detta ‘ultra-centralistiska’ och ‘rent blanquistiska’ krav har den värderade kamraten inte ett ord att säga, hon föredrar att fara ut mot att delen mekaniskt underordnas helheten, mot slavisk underkastelse, blind lydnad och andra småspöken. Jag är mycket tacksam gentemot kamrat Luxemburg för att hon grundligt förklarar idén att kadaverdisciplin är väldigt skadlig för partiet, men jag skulle ändå vilja veta: anser kamraten det vara normalt för de föreslagna centrala partiorganen att behärskas av partikongressens minoritet?”²⁹

Enligt Luxemburg är Lenin ”övertygad om att det i Ryssland redan finns alla nödvändiga förutsättningar för ett mäktigt och centraliserat parti”.³⁰

Lenin svarar:

”Den tes jag framförde uttrycker och uttryckte någonting annat: jag insisterade nämligen på att man kunde förvänta sig att alla förutsättningar redan existerade för att partikongressens beslut skall efterlevas, och att den tid var över då ett partiorgan kunde utmanövreras av en privat krets.”³¹

Lenin besvarade även Luxemburgs anklagelser om att han ville införa den ”lydiga undergivenhetens” fabriksdisciplin inom partiet och att han var en självutnämnd jakobin som sammanblandade detta med marxismen. Lenin betonade att jämförelserna med fabriken och

²⁷ Lenin, *Collected Works*, vol 7, ss 472-473.

²⁸ Luxemburg, *Masstrejk...* s 110.

²⁹ Lenin, *Collected Works*, Vol 7, ss 473-474.

³⁰ Luxemburg, *Masstrejk...* s 111.

³¹ Lenin, *Collected Works*, vol 7, s 474.

den franska revolutionens jakobiner först fördes fram i debatten av mensjevikerna, och att hans direkta svar till dem förvrängdes av Luxemburg.³²

Luxemburg som "avantgardist"

Efter att ha klarat av alla felaktiga argument, kan vi börja gå in på innehållet i Rosa Luxemburgs utmaning av Lenin. Först ska vi emellertid se på det som förenade de två revolutionärerna, vilket är bra mycket mer än vad som vanligtvis anses.

I själva verket tycks mycket av det Luxemburg skrev vara ett utkast till den leninistiska partiuppfattningen. Till och med i sin polemik 1904, understryker hon behovet av en proletär förtrupp, medvetet om sitt klassintresse och förmöget att leda sig själv i politisk handling.

Att "leda sig själv" kallar hon också "socialdemokratisk centralism", vilken hon definierar som de medvetna delarna av arbetarklassens "själv-centralism". "Det är majoritetens styre inom partiet."³³

Långt ifrån att tala nedsättande om organisationen i förhållande till "spontaniteten", förespråkar hon ett parti som "har förmåga till politisk rörlighet kombinerad med en orubblig lojalitet till våra principer och en strävan efter enighet."³⁴

Två år senare, i sin klassiska *Masstrejck, parti och fackföreningar* – ofta (felaktigt) tolkad som en "spontanistisk" skrift skrev hon:

"Socialdemokratin är proletariatets mest upplysta och klassmedvetna förtrupp. Den kan och får inte, fatalistiskt och med korslagda armar vänta på att 'den revolutionära situationen' ska inträffa och att den spontana folkrörelsen ska falla ner från himlen. Den måste tvärtom *föregripa* utvecklingen, försöka *påskynda* den. Men det kan den inte göra genom att i tid och otid, plötsligt och i det blå, ge order om en masstrejck; det kan bara ske genom att klargöra för proletariatets breda skikt den revolutionära periodens oundvikliga *uppträdande* och vilka inre *sociala rörelser* som leder dit samt de *politiska konsekvenserna*. Skall proletariatets breda massor kunna vinnas för socialdemokratins politiska massaktion, och ska å andra sidan socialdemokratin kunna gripa och behålla ledningen för massrörelsen, så måste den med yttersta skärpa, konsekvens och beslutsamhet kunna lägga upp *taktiken och målen* för det tyska proletariatet i den kommande kampperioden."³⁵

Efter 1917

Efter den ryska revolutionen 1917 upprepade Luxemburg i sin sympatiska kritik av bolsjevikernas politik dessa eminenta "avantgardistiska" ståndpunkter 1918, och kanske ännu mer kraftfullt:

"Detta förklarar att vid varje revolution endast det parti förmår rycka till sig ledningen och makten, som har modet att ge den framåt drivande parollen och dra alla konsekvenser av den."³⁶

Särskilt föraktfull mot mensjevikerna, skrev Luxemburg att bolsjevikerna var de enda som kunde förstå

"revolutionernas verkliga dialektik och ställa denna parlamentariska mullvadsvisdom på huvudet: inte från majoritet till revolutionär taktik utan från revolutionär taktik till majoritet går vägen. Endast ett parti som förstår att leda, d v s driva framåt, förvärvar sig i stormen anhängare."³⁷

³² Lenin, *Valda verk i tre band*, band 1, s 272. Progress Moskva/Arbetarkultur Stockholm 1974.

³³ Luxemburg, *Masstrejck...* s 111.

³⁴ A. a. 116-117.

³⁵ A. a. s 71-72.

³⁶ Rosa Luxemburg, *Världskriget och de europeiska revolutionerna; Politiska skrifter i urval 1914-1919*, s 62, Arkiv klassikerserie, Malmö 1985.

³⁷ A. a. s 63.

”Vad ett parti i den historiska stunden förmår uppbringa av mod, dådkraft, revolutionär vidsyn och konsekvens, det har Lenin, Trotskij och deras kamrater till fullo presterat.”³⁸

Luxemburgs utmaning

Nu kan vi börja undersöka de verkliga oenigheterna mellan Lenin och Luxemburg.

Trots de underliggande likheterna i uppfattning, finns det ett element i Luxemburgs kritik 1904 av Lenin, som är inkonsistent med en av hans grundläggande utgångspunkter.

Den ledande mensjeviken, Julius Martov, som reste kravet på ett ”brett socialdemokratiskt arbetarparti”, argumenterade:

”Ju mer vitt spridd titeln partimedlem är desto bättre. Vi kan bara glädja oss åt ifall varje strejkande, varje demonstrant, som svarar för sina handlingar, kan uttala sig som partimedlem.”

Lenin var inte ense om denna uppfattning eftersom ”partiets gränslinje förblir alltför svag... Det är till skada att den inför en *desorganiserande* uppfattning, sammanblandningen av klass och parti.”

I *Ett steg framåt, ett steg tillbaka* skrev han:

”...ju starkare våra partiorganisationer som omfattar *verkliga* socialdemokrater blir, ju mindre tvehågsenheten och vacklandet *inom* partiet blir, desto vidare, mångsidigare, rikare och fruktbarare blir partiets inflytande på de element av arbetande *massor*, som omger det och leds av det.”³⁹

I en punkt i sin kritik, säger Luxemburg precis det motsatta:

”I själva verket är inte socialdemokratin *förenad* med det organiserade proletariatet. Den är proletariatet självt.”⁴⁰

Detta tycks inte hänga samman med hennes utfall mot sin egen ”avantgardistiska” tendens. Däremot går det ihop med en annan nyckelfråga, vilken hon betonar:

”Därför kan inte den socialdemokratiska rörelsen tillåta, att man bygger en lufttät skiljemur mellan å ena sidan proletariatets klassmedvetna kärna som redan finns inom partiet och å andra sidan de delar av proletariatet som finns utanför partiet, ute bland folket.”⁴¹

En steril sekt

Försöket att säkra de revolutionära principerna genom att betona skillnaden mellan förtruppen och klassen i sin helhet, och försöken att upprätta en organisatorisk struktur som ytterligare understryker denna skillnad, kan leda till att partiet inte blir ett levande uttryck för arbetarklassen, utan en steril sekt.

”Om man stör den naturliga rytmen hos en levande varelse, så försvagar man den, och man minskar dess motståndskraft och stridslust – i detta fall inte bara mot opportunisten utan också (och det är säkert mycket viktigt) mot den rådande sociala ordningen. De metoder som föreslagits vänder sig mot det som de skulle försvara.”⁴²

Innehållet i Luxemburgs kritik 1904, är, som vi ska se, det motsatta till det som framförs av många senare anti-leninister, vilka stödjer sig på Luxemburg. Hon säger *inte* att det parti Lenin bygger kommer att upprätta en byråkratisk diktatur så snart det genomför en revolution.

³⁸ A. A. ss 63-64.

³⁹ Brian Pearce, red, 1903, *Second Congress of the Russian Social Democratic Labour Party, Complete Text of the Minutes*, ss 312, 328, New Park, London 1978; V. I. Lenin, *Selected Works*, vol 1, ss 312, 306, International Publishers, New York, 1967. Citatet ur *Ett steg framåt...* i *Valda verk i tre band*, a.a., sid 272.

⁴⁰ Luxemburg, *Masstrejk...*, s 110.

⁴¹ A. a. s 110.

⁴² A. a., ss 127-128.

Däremot säger hon att det löper risken att urarta till en sekt, som *inte kommer att förmå genomföra revolutionen*. Lenin uppfattar inte partiet som om det *omsluter* arbetarklassen, utan som om det *samspekar* med den i syfte att påverka klassen att gå i revolutionär riktning.

För Luxemburg är det här frågan om att partiet ska smälta samman med klassen för att bättre kunna bidra till dess organiska utveckling som revolutionär klass.

Ett problem med det organisatoriska perspektiv som Luxemburg föreslår här är att hon inte kommer med något klart alternativ till Lenins inriktning. Undantaget gäller det Tyska socialdemokratiska partiet, med dess växande byråkratiska konservatism och opportunism – något som Luxemburg var mycket mer medveten om än Lenin.

Men hon drog slutsatsen att denna utveckling ”uppstår ur oundvikliga sociala förhållanden” och ”tycks också vara ett resultat av och en oundviklig fas i arbetarrörelsens historiska utveckling.”⁴³

Problemet gick att övervinna genom det kapitalistiska samhällets kriser och av arbetarklassens radikalism och uppror mot dessa kriser.

”Den marxistiska teorin är [visserligen] ett pålitligt hjälpmedel som ger oss möjlighet att känna igen och slå ner typiska yttringar av opportunismen.”⁴⁴

”Arbetarklassen kräver rätten att få 2 göra sina misstag och lära sig av historiens dialektik.”⁴⁵

Historiens test

Den sekterism som Luxemburg skyttade i Lenins uppfattning blev uppenbar 1905. Det nätverk av bolsjevikiska kommittéer, ”professionella revolutionärer” särskiljda från den ryska arbetarklassen, visade sig vara illa förberett för det tumultartade, oplanerade revolutionära uppror som förde tsarismen mot avgrundens rand.

De partitrogna bolsjevikiska ”kommittémännen” var blinda inför den revolutionära potentialen i den massrörelse av arbetare som leddes av Fader Gapon; de gjorde motstånd mot arbetarnas kamp för omedelbara krav och fackföreningarnas uppsving; de var tveksamma inför värdet av arbetarnas demokratiska ickepartianslutna kommittéer (sovjeter eller på svenska arbetarråd); de var också motståndare till att släppa in alltför många radikaliserade men ”otåliga” arbetare i de bolsjevikiska organisationerna.

Händelsernas tryck – jämte Lenins egna oförsonliga angrepp mot sina kamraters sekteristiska tendenser tvingade gradvis bolsjevikerna att byta ståndpunkt i alla dessa frågor, och mot slutet av 1905 att bli en effektiv revolutionär kraft

Befogad varning

Men det blev tydligt att Luxemburgs varning inte var helt omotiverad.⁴⁶

När bolsjevikerna anslöt sig till den demokratiska centralismen 1906, lades speciell vikt vid demokratin, vilken enligt Lenin skulle resultera i en ”mindre rigid, ’friare’, ’lösligare’ organisation” – ”ett avgörande steg mot den fulla tillämpningen av den demokratiska principen i partiorganisationen.”

⁴³ A. a. s 127.

⁴⁴ A. a. s 127.

⁴⁵ A. a. s 128.

⁴⁶ Se Solomon Schwarz, *The Russian Revolution of 1905, The Workers' Movement and the Formation of Bolshevism and Menshevism*, University of Chicago Press, Chicago 1967 och Marcel Liebman, ”Lenin in 1905: A Revolution That Shook a Doctrine”, *Monthly Review*, april 1970.

Efter den dramatiska ökningen av nya arbetare – bolsjevikernas medlemsantal ökade från kanske 4 000 år 1905 till omkring 46 000 år 1907 – förklarade Lenin:

”Vi är i grunden övertygade om att arbetarnas socialdemokratiska organisationer måste förenas, men i dessa förenade organisationer måste det finnas envittomfattande och fri diskussion om frågorna i partiet, fri kamratlig kritik och värderingar av händelserna i partilivet.”

Med andra ord måste det råda

”den demokratiska centralismens principer... garantier för alla minoriteters och alla lojala oppositionellas rättigheter... varje partiorganisations självständighet... och ett erkännande av att varje partifunktionär måste väljas, ställas till svars inför partiet och kunna avsättas.”⁴⁷

Inget av detta motsatte Lenins uppfattning från 1903-04 när det gällde att underkasta personliga uppfattningar under partiets stadgar och partikongressens majoritetsbeslut; i vilket fall bidrog försöken att stärka partidemokratien till att förverkliga denna inriktning, samtidigt som det också bidrog till att övervinna de sekteristiska tendenser som uppstått.

Men sekteristiska impulser kom åter upp till ytan 1907-11, under ledning av så framstående bolsjevikerna som Alexander Bogdanov, Leonid Krassin, Anatolij Lunatjarskij och andra som ville försvara den bolsjevikiska ”renheten” mot en Lenin som lutade åt att ”insnärja” partiet i arbetet i fackföreningarna, för reformer och i val. Krupskaja berättade senare:

”Bolsjevikerna måste vara järnhårda och oböjliga, ansåg de. Lenin menade att detta var fel. En sådan synpunkt skulle leda till att man avstod från allt praktiskt arbete och isolerade sig från massorna i stället för att organisera dem med hjälp av aktuella uppgifter i det levande livet”⁴⁸

Där arbetarna finns

Eller med den ryske revolutionären Grigorij Zinovjevs ord:

”Kamrat Lenins huvudlinje var att vi skulle vara där arbetarklassen var; vi skulle vara ett massparti och inte stänga in oss ‘underjordiskt’ och bilda en ‘trängre krets’. Om arbetarna finns i fackföreningarna, ska vi också finnas där; om vi så bara kan sända en man till Tsarens Duma [”riksdag” ö.a.] så ska vi det i alla fall: låt honom tala om sanningen för arbetarna och vi kan trycka upp hans tal som flygblad. Om något kan göras i arbetarklubbarna, så ska vi finnas där. Vi måste utnyttja varje legalt tillfälle, så att vi inte skiljer oss ifrån massorna ...”⁴⁹

Ultravänstern förkastade detta ”halvt-om-halvt mensjevikiska” perspektiv och vidhöll under ledning av Bogdanov sin uppslutning bakom en ”sann bolsjevism”, vilken på många sätt liknade den som Luxemburg kritiserat. Följden blev en organisatorisk splittring med Lenin, därefter utvecklades gruppen till en sekt som snart upplöstes.

Lenins bolsjevikerna blev å andra sidan den mest helgjutna revolutionära kraften inom den ryska arbetarklassen från 1912 till 1914.

Trots det oerhörda förtrycket vid första världskrigets utbrott, gjorde de en imponerande comeback när tsarismen störtades. I mitten av 1917 lyckades de börja vinna majoriteten av arbetarna för den socialistiska revolutionen, vilken genomfördes i oktober/november samma år.⁵⁰

⁴⁷ Lenin, *Collected Works*, Vol 10, ss 34, 33, 314. [första citerade artikeln från november 1905, den andra från slutet av april 1906 – *Red anm*]

⁴⁸ Krupskaja, s 162-3.

⁴⁹ Gregory Zinoviev, *History of the Bolshevik Party*, ss 153-54, New Park, London 1973.

⁵⁰ Se Leopold H. Haimson, ”The Problem of Social Stability in Urban Russia, 1905-1917”, *Slavic Review*, december 1964 och mars 1965; Ronald Grigor Suny, ”Toward a Social History of the October Revolution”, *American Historical Review*, Februari 1983.

Rosas väg

Rosa Luxemburgs eget parti SDKPiLs utveckling var mindre lyckosam. Den höga centralisationsgraden bidrog till att partiet hölls ihop och till att det blev en effektiv kraft under upproret 1905. Från 1904 till 1906 ökade antalet medlemmar från 1 500 till 40 000. Ändå genomförde partiet inga förändringar av organisationen eller programmet. Robert Blobaum beskrev hur SDKPiL misslyckades att följa bolsjevikernas framgångsrika väg:

”Lenin, som alltid en realist, hävdade att ett revolutionärt parti måste ta i beaktande de existerande sociala villkoren i landet om det ville vidga dess politiska bas. Därför skulle det vända sig till alla de människor som inte bodde i städerna, den överväldigande majoriteten av befolkningen; det skulle ge på båten ett sekteristiskt förhållningssätt till de arbetare som inte var partimedlemmar, och lämna en dörr öppen för dem genom att främst delta i fackföreningsarbetet; oavsett hur vagt, skulle det identifiera sig med de icke-ryska delarna av befolkningens nationella strävan.

I alla dessa frågor, var SDKPiL mycket mindre flexibelt, och strävade efter att bevara den strikt konspiratoriska taktik, den stelbenta organisatoriska disciplin och den ‘proletära internationalistiska’ ståndpunkt som kännetecknat partiet under de tidigare åren.”⁵¹

Under de följande åren dukade partiet under för en sekteristisk isolering och uttröttande splittringar. Rosa Luxemburgs polemiska diagnos av händelserna 1904, visade sig vara än mer träffande när det gällde hennes egen organisation än det var för Lenins.

I SPD

Inte mindre belysande var Luxemburgs öde inom det Tyska socialdemokratiska partiet, i vilket hon följde en inriktning som mer gick i linje med hennes ståndpunkt från 1904.

Luxemburg och hennes revolutionära kamrater fann sig snärjda inom vänsterflygeln på ett byråkratiserat massparti, som när första världskriget bröt ut 1914 stödde det imperialistiska kriget i stället för att organisera motståndet bland arbetarna.

Mot slutet av kriget, när den radikaliserad av arbetarklassen som Luxemburg förutsett verkligen kom, lyckades den socialdemokratiska byråkratin avleda mycket av arbetarnas stridsvilja till ”säkra kanaler”: Luxemburg och de mest beslutsamma revolutionärerna hindrades först från att komma fram och kastades sedan ut – lämnade utan något eget verkligt revolutionärt parti.

Mitt under ett arbetaruppror och kontra-revolutionärt våld, tvingades de börja återuppbygga en organisation.⁵²

Att dessa erfarenheter, jämte bolsjevikernas framgångar 1917, påverkade hennes tänkande torde stå klart av de Luxemburg-citat från 1918 som redan återgivits. Det finns också vittnesmål från dem som kände henne.

Exempelvis Karl Kautsky – som från att ha varit hennes meningsfrände blev en bitter motståndare – noterade 1921, två år efter Rosa Luxemburgs död, att ”Rosa under krigets gång alltmer närmade sig den kommunistiska tankevärlden, och att det är helt riktigt när Karl Radek säger att ‘med Rosa Luxemburg dog kommunismens största och mest djupgående teoretiska företrädare.’ ”⁵³

Så tidigt som 1916 klagade en av hennes närmaste medarbetare, Karl Liebknecht, över att hennes organisatoriska inriktning blivit ”alltför mekaniskt centralistisk” med ”alltför mycket disciplin, alltför litet spontanitet”. Det hela ger, som Michael Löwy har kommenterat, ”ett

⁵¹ Blobaum, a. a., ss 145-146,148, 217-222, 229.

⁵² Se Carl Schorske, *German Social Democracy, 1905-1917*, Harvard University Press, Cambridge Massachusetts 1955 och Paul Frölich, *Rosa Luxemburg*.

⁵³ Shachtman, s 144.

avlägset och paradoxalt eko av den kritik som Rosa själv riktade i ett annat sammanhang, när det gällde Lenin.”⁵⁴

Slutsatser

Syftet med denna artikel är på intet vis att avfärda de insikter som finns i Luxemburgs essä *Den ryska socialdemokratins organisationsfrågor*. Den byråkratiska-sekteristiska tendens som hon riktar vår uppmärksamhet på var, även om det inte handlar om en oundviklig järnhård lag, verklig bland Lenins bolsjeviker, och Lenin tvingades gå efter annan konfrontera och bekämpa den.

Denna tendens dök också upp i Luxemburgs egen polska marxistiska organisation, och den har varit än starkare bland de många självutnämnda ”leninistiska” organisationer och smågrupper som vuxit upp som svampar ur jorden under de senaste sju åren.⁵⁵ Den sanning som Luxemburg förfäktar är därmed lika giltig i dag.

Vad jag vill säga är ändå att det i historisk mening inte är särskilt poängfullt att ställa ”luxemburgismen” mot ”leninismen” när det gäller frågan om en revolutionär organisation. För marxistiska historiker och aktivister bär det mer frukt att kritiskt inlemma Rosa Luxemburgs insikter och erfarenheter i Lenins.

Översättning: Lars Gus Kaage

Översatt ur *International Marxist Review* vol 2 nr 3 1987

⁵⁴ Michael Löwy, ”Rosa Luxemburg’s Conception of ‘Socialism or Barbarism’, *Bulletin in Defence of Marxism*, januari 1986, s 15. För detaljer se Helmut Trotnow, *Karl Liebknecht, A Political Biography*, ss 165-168, 174, Archon Books, Hamden Connecticut 1984.

⁵⁵ När det gäller USA, se Paul Le Blanc, ”The Tragedy of American Communism” *Michigan Quarterly Review*, sommaren 1982; James O’Brien, ”American Leninism in the 1970s”, *Radical America*, November 1977-februari 1978; John Trinkl ”Where have all the party builders gone?”, *Guardian* 21 augusti, 4 och 11 september 1985; Cliff Connor, *Crisis in the Socialist Workers Party*, F. I. T., New York 1984.